

วิธีบอกรูปและสาธนะ

บอกรูป

๑. ดูกี่คำแปลของบทสำเร็จ ถ้าแปลว่า ผู้... หรือ ผู้...โดยปกติ เป็นกัตตุรูป ถ้าแปลว่า อันเขา..... เป็นกัมมรูป แปลว่า ความ... , อัน....., การ..... ภาวรูป
 - เช่น สวโก (ผู้ฟัง) เป็นกัตตุรูป
 - กมฺมการี (ผู้ทำซึ่งกรรมโดยปกติ) เป็นกัตตุรูป
 - สุภโร (อันเขาเลี้ยงง่าย) เป็นกัมมรูป
 - เทสหา (การแสดง) เป็นภาวรูป
 - จินตฺน (ความคิด) เป็นภาวรูป
๒. ดูกี่ปัจจัย ถ้าเป็นกิตปัจจัย คือ กุวิ, ณี, ญ, ตุ, รุ เป็นกัตตุรูป
 - เช่น อุรค มาจาก อฺร+คฺม+กฺวิ เป็นกัตตุรูป
 - ธมฺมจารี มาจาก ฐมฺม+จฺร+ณี เป็นกัตตุรูป
 - สวาก มาจาก สฺ+ณฺจ เป็นกัตตุรูป
 - กตฺตุ มาจาก กฺร+ตฺ เป็นกัตตุรูป
 - วิญญ มาจาก วิ+ณฺญา+รฺ เป็นกัตตุรูป
๓. ถ้าเป็นกิจปัจจัย คือ ข, ญย เป็นกัมมรูป หรือภาวรูป
 - เช่น สุขุสฺส มาจาก สฺ+ทฺิสฺ+ข เป็นกัมมรูป
 - ทฺุลฺลภ มาจาก ทฺุ+ลฺภ+ข เป็นกัมมรูป
 - อิสฺกฺกร มาจาก อฺิส+กฺร+ข เป็นกัมมรูป
 - การฺย มาจาก กฺร+อฺิ+ณฺย เป็นกัมมรูป
 - เสยฺยมา มาจาก สฺี+ณฺย เป็นภาวรูป
 - เปยฺย มาจาก ปา+ณฺย เป็นภาวรูป
๔. ถ้ากิตกิจปัจจัย คือ อ, อฺิ, ณ, ติ, ยุ เป็นกัตตุรูป กัมมรูป หรือไม่ก็เป็นภาวรูป
 - เช่น วินิจฺจนฺย มาจาก วิ+นฺิ+จฺ+อ เป็นกัตตุรูปก็ได้ เป็นกัมมรูปก็ได้ เป็นภาวรูปก็ได้
 - คฺติ มาจาก คฺม+ติ เป็นกัตตุรูปก็ได้ เป็นกัมมรูปก็ได้ เป็นภาวรูปก็ได้
 - ปจฺน มาจาก ปจฺ+นฺุ เป็นกัตตุรูปก็ได้ เป็นกัมมรูปก็ได้ เป็นภาวรูปก็ได้

โครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี

บอกสาธนะ

ดูจากรูปวิเคราะห์

๑. ถ้าภายในรูปวิเคราะห์ไม่มีศัพท์นาม คือ อิม, ต, ย, เอต เรียกสาธนะนั้นว่า กัตตุสาธนะ เช่น กโรตีติ การโก ในรูปวิเคราะห์ว่า กโรตีติ ไม่มีศัพท์นาม จึงเรียกว่า กัตตุสาธนะ
๒. ถ้าภายในรูปวิเคราะห์มีศัพท์นาม ที่ประกอบด้วยทุตติยวิภัติ เช่น นิสุสายนํ วสตีติ นิสุสโย (อาจารย์) ในรูปวิเคราะห์นี้ มี นํ ศัพท์นาม ทุตติยวิภัติ จึงเรียกว่า กัมมสาธนะ
๓. ถ้าในรูปวิเคราะห์ที่กริยาเป็นกัมมวากจไม่มีศัพท์นามปรากฏในรูปวิเคราะห์ เป็นกัมมสาธนะ เช่น กาทพพหุติ การิย (กมม) ประธานเป็นสิ่งที่ถูกทำ จึงเรียกว่า กัมมสาธนะ
๔. ถ้ารูปวิเคราะห์เป็นภาววากจ หรือใช้นามกิตกัวิเคราะห์เป็นนามกิตกัเอง เรียกว่า ภาวสาธนะ เช่น มรียเตติ มรณํ เป็นภาวสาธนะ

ปจัน ปาโก เป็นภาวสาธนะ

๕. ถ้าในรูปวิเคราะห์มีศัพท์นามเป็นตติยวิภัติ เรียกว่า กรณสาธนะ เช่น วินติ เตนาคี วินโย (อุปาโย) เป็นกรณสาธนะ ในรูปวิเคราะห์นี้ เตน เป็นตติยวิภัติ ฉะนั้น จึงเรียกว่า กรณสาธนะ
๖. ถ้าในรูปวิเคราะห์มีศัพท์นามเป็นจตุตถวิภัติ เรียกว่า สัมปทานสาธนะ เช่น สมฺปเทติ ตสฺสาติ สมฺปทานํ (ฐาน) ในรูปวิเคราะห์นี้ ศัพท์นาม คือ ตสฺส เป็นจตุตถวิภัติ จึงเรียกว่า สัมปทานสาธนะ
๗. ถ้าในรูปวิเคราะห์มีศัพท์นามเป็นปัญจมีวิภัติ เรียกว่า อปาทานสาธนะ เช่น ปฐฺมํ ภวติ ตสฺมาติ ปกโว (ปพฺพโต) ในรูปวิเคราะห์นี้ ศัพท์นาม คือ ตสฺมา เป็นปัญจมีวิภัติ จึงเรียกว่า อปาทานสาธนะ
๘. ถ้าในรูปวิเคราะห์มีศัพท์นามเป็นสัตตมีวิภัติ เรียกว่า อธิกรณ-สาธนะ เช่น อาวสนฺติ ตสฺมินฺติ อาวาโส (ปเทโส) ในรูปวิเคราะห์นี้ ศัพท์นามเป็นสัตตมีวิภัติ จึงเรียกว่า อธิกรณสาธนะ

โครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงบอกรูปวิเคราะห์ต่อไปนี้เป็นรูป และสาธนะอะไร

๑. กम्मํ กโรตตี กम्मกาโร (ปุริโส)
๒. ฐมํ สุณาติ ตสมินฺติ ฐมฺสฺสวโน (กาลอ)
๓. กาทพฺพนฺติ การิยํ (กम्मํ)
๔. คมนํ คติ
๕. สนฺตฺสฺสนํ สนฺตฺฏฺฐิ